

Nr 239.

Av herr **Leo**, om höjning av det av Kungl. Maj:t begärda anslaget för bedrivande av malmletnings-, blottlägnings- och försvarsarbeten för statens räkning inom vissa delar av Västerbottens län m. m.

Sedan år 1921 har riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t årligen beviljat anslag för bedrivande av malmletnings-, blottlägnings- och försvarsarbeten för statens räkning inom vissa delar av Västerbottens län, det s. k. Skellefteåfältet. Arbetena ha utförts eller omhänderhåfts av Sveriges geologiska undersökning, och anslaget har de två senaste budgetåren utgått med 100,000 kronor per år.

Vid avlämnande av propositionen om fortsatt anslag vid fjolårets riksdag anförde vederbörande departementschef, att »åtskilliga av de under de senare åren av Sveriges geologiska undersökning inom Västerbottens län påträffade och för kronans räkning inmutade malmförekomsterna, även om en mera exakt uppskattning därav ännu icke är möjlig, dock representera en nationell tillgång, som med tämligen stor säkerhet kan antagas vara av ansevärt värde».¹

Resultatet av de hittills nedlagda kostnaderna på dessa undersökningsarbeten kan sålunda betecknas såsom gott och ägnat att ingiva förhoppningar om framtida avkastning. Det är att märka, att de genom statens försorg utförda malmgeologiska undersökningarna inom Skellefteåfältet jämväl kunna i viss mån tillgodogöras av de enskilda företagen, som där driva gruvverksamhet, vadan de av staten nedlagda kostnaderna även på detta sätt främja gruvnäringen.

Även i år har Sveriges geologiska undersökning hos Kungl. Maj:t anhållit om avlåtande av proposition till årets riksdag om anvisande av ett reservationsanslag av 100,000 kronor för fullföljande av ovannämnda arbeten.² I en senare ingiven promemoria, har chefen för Sveriges geologiska undersökning närmare angivit, hur han anser detta belopp bör fördelas på olika arbetsuppgifter. *Kommerskollegium* har i avgivet utlåtande *tillstyrkt* den av geologiska undersökningen gjorda framställningen.

¹ Kungl. Maj:ts prop. Nr 1, år 1927, tionde huvudtiteln, sid. 124.

² Kungl. Maj:ts prop. Nr 1, tionde huvudtiteln, sid. 154.

Emellertid har Kungl. Maj:t denna gång icke ansett sig böra upptaga ämbetsverkets, av kommerskollegium tillstyrkta framställning i annan mån, än att ett belopp av 70,000 kronor föreslås för berörda ändamål. Det begärda anslaget är således i propositionen nedprutat med 30,000 kronor. Om anledningen därtill upplyser vederbörande statsråd, att han anser de av ämbetsverket föreslagna arbetena å Vindelsgransele—Kristinebergsområdet, beräknade kosta 30,000 kronor, icke eller i varje fall icke *nu* böra komma till utförande.

Det är ur många synpunkter att beklaga, att Kungl. Maj:t utan tvingande skäl funnit sig böra föreslå en dylik beskärning av det hittills utgående anslaget. Vad särskilt beträffar utsikterna för att inom Vindelsgransele—Kristinebergsområdet göra fruktbarande upptäckter yttrar chefen för Sveriges geologiska undersökning i förenämnda promemoria bland annat följande:

»*Vindelsgransele—Kristinebergsområdet* har under sommaren varit föremål för huvudsakligen geologiska, magnetiska och elektriska arbeten. I mindre utsträckning hava i samband härmed utförts jordschaktningar. På grund av härvarande malmförande områdes stora utsträckning och beskaffenhet i övrigt återstår emellertid betydande arbeten, innan dettas praktiska betydelse är känt. — — — Malmföringens vidsträckthet och de betydande tekniska svårigheterna att upptäcka ifrågavarande malmer hava icke medgivit, att med innevarande år till buds stående medel och arbetskrafter bringa dessa undersökningar så långt, att man kan uttala sig om de ifrågavarande bly-zinkmalmanledningarnas värde. Deras beskaffenhet och uppträdande synas mig dock motivera, att deras undersökande fortsättes, i första rummet genom geologiska arbeten men därjämte även genom geofysikaliska mätningar, jordrymningar och eventuellt borrhningar. Ty om t. ex. ett par nya fyndigheter av Vindelsgranseletyp upptäckas inom trakten, kunna dessa tillsammans med Vindelsgransele och Kristineberg få betydelse såsom ett självständigt malmdistrikt utan samband med de östligare Skellefteå—Norsjö—Malåfyndigheterna.»

Som man finner av denna framställning saknas ingalunda utsikter för att de kostnader, som nedläggas på en undersökning av ifrågavarande områden, skola giva goda resultat. Nu är det möjligt, att Kungl. Maj:t icke avser att helt inställa de vidare undersökningarna, utan blott låta dem anstå tills vidare. Om olägenheterna av ett dylikt uppskov yttras emellertid i promemorian:

»Om statsmakterna så skulle önska, kan naturligtvis det skisserade arbetsprogrammet reduceras, så att mindre arbeten utföras. Men jag måste understryka, att, därest staten önskar, att de ifrågavarande malmundersökningarna skola föras fram till en punkt, att större möjligheter (full säkerhet kan naturligtvis ej vinnas) icke anses föreligga för att, efter statsundersökningarnas nedläggande, andra genom nya upptäckter inne på de åsyftade områdena skola omedelbart skörda frukterna av de hittills ernådda resultaten, då bör det skisserade programmet icke beskäras. Jag måste dessutom framhålla, att sådana undersökningar som de ifrågavarande, så länge de överhuvudtaget utföras, böra bedrivas med kraft och i relativt stor skala,

om syftemålet med dem skall kunna nås. Ett fördelande av det förelagda arbetsprogrammet på lång tid med ett mindre anslag för varje år vore ägnat att göra undersökningarna både ineffektiva och vida dyrare än om de få slutföras så snabbt som möjligt.»

Ett uppskov med undersökningarnas fullföljande nu skulle således enligt ämbetsverkets mening icke blott fördyra arbetet i fortsättningen utan också kunna leda till, att enskilda personer ensamt skördade frukterna av de kostnader och det arbete, staten hittills nedlagt inom detta område. Inför dylika konsekvenser måste det sannerligen till tungt vägande skäl för att motivera den nedprutning i anslaget, Kungl. Maj:t föreslår.

Några sådana skäl stå emellertid med bästa vilja icke att upptäcka. Departementschefen yttrar visserligen, att han anser de fortsatta undersökningsarbetena i främsta rummet bör koncentreras på andra områden än Vindelsgransele—Kristinebergsområdet. Detta är dock intet skäl för att undersökningen av det sistnämnda området bör avstanna, ty om blott anslag för ändamålet beviljas på sätt ämbetsverket föreslår, behöver undersökningen där icke på minsta sätt hindra eller fördröja undersökningen inom andra områden. Viktigare synes då vid ett första påseende vara departementschefens andra och sista motiv eller att fyndigheterna inom ifrågavarande område på grund av dettas avlägsna läge och avsaknad av kommunikationsmöjligheter icke på länge kunna anses bliva aktuella. Mot detta kan emellertid invändas *dels* att det är fyndigheternas omfattning och beskaffenhet som i hög grad avgör, huruvida de äro att betrakta såsom aktuella, men att detta först kan ådagaläggas vid en närmare undersökning, *dels* att det i varje fall gäller att nu fullfölja undersökningen åtminstone så långt, att man kan avgöra huruvida staten bör inmuta och utmålslägga de gjorda fynden för att därigenom bevara dem i statens ägo.

Redan på grund av dessa så att säga lokala skäl synes medel böra beviljas för fortsatt undersökning av ifrågavarande områden. Men därtill kommer, att undersökningen överhuvudtaget av de olika, lovande fyndigheterna inom Skellefteåfältet synes böra med kraft bedrivas. Jämte staten är det förnämligast ett enskilt företag, Skellefteå gruvaktiebolag, som där i stor stil bedriver malmletning. Såväl staten som bolaget ha gjort ett flertal inmutningar, och de båda parternas fyndigheter ligga ofta tätt invid eller blandade om varandra. I syfte att skapa möjlighet till ett gemensamt exploaterande av fyndigheterna framlade Kungl. Maj:t i fjol ett förslag till avtal mellan staten och ifrågavarande gruvbolag. Detta förslag avvisades emellertid av riksdagen bland annat med den motiveringen, att »undersökningen av ovannämnda fyndigheter ännu icke fortskridit så långt, att något mera tillförlitligt begrepp om deras omfattning och värde kunnat vinnas». Utan tvivel kan man härur utläsa en önskan från riksdagens sida om undersökningarnas planmässiga och snabba fullföljande. Att då föreslå en nedsättning av anslaget för undersökningarnas bedrivande förefaller mer än egendomligt.

Det behöver här blott i korthet påpekas, att inga som helst statsfinansiella skäl kräva den av regeringen gjorda nedprutningen på 30,000 kronor i anslaget. Den av Sveriges geologiska undersökning begärda och hittills utgående summan, 100,000 kronor, utgör omkring 0,7 procent av den inkomst från lapplandsgruvorna, som upptages i årets budgetförslag. Att åtminstone en så ringa del av statens direkta inkomster från bergsbruket användes till skapande av nya möjligheter för bergsbrukets utveckling i vårt land måste anses som ett rimligt krav. De förhoppningar om öppnandet av nya produktionskällor, som man har rätt att knyta till de fortsatta undersökningarna inom Skellefteåfältet, innebära också förhoppningar om att där kunna placera ytterligare en del av landets överskott på arbetskraft.

I samband med frågan om storleken av ifrågavarande anslag må också något beröras det sätt, varpå anslaget bör ställas till vederbörande statsorgans förfogande. Nu tillgår detta så, att Sveriges geologiska undersökning redan i början av det år, varunder anslaget får tagas i anspråk, ingår till vederbörande departementschef med en *detaljerad* arbetsplan för året. Detta förfaringssätt medför tvenne olägenheter. Dels är det svårt, att på ett så tidigt stadium i detalj angiva huru undersökningarna komma att bedrivas under sommarmånaderna, den tid under vilken arbetet på grund av sakens natur måste koncentreras. Under arbetets fortgång kunna förhållanden lätt inträffa, såsom upptäckten av nya spår och nya malmanledning, som gör det önskvärt att i statens intresse lägga om arbetsprogrammet för året. Dels kunna också de detaljerade arbetsplaner som ingivas, och vilka bli av officiell natur, föranleda enskilda spekulanter att gå i förväg och inmuta fyndigheter, som av geologiska undersökningen upptäckts. Om man icke anser sig kunna ställa beloppet till ämbetsverkets förfogande mot skyldighet att efteråt redogöra för användningen bör åtminstone den i förväg framlagda arbetsplanen kunna göras högst summarisk med rätt för verket att, om anledning därtill finnes under arbetets fortgång, kunna göra avvikelser från densamma. Självfallet bör även i sådant fall lämnas en mera detaljerad redogörelse för hur anslaget använts.

Slutligen må i detta sammanhang ytterligare ett tredje spörsmål beröras. Det till Sveriges geologiska undersökning lämnade anslaget avser att »verkställa undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som genom Sveriges geologiska undersöknings försorg äro eller kunna varda för kronans räkning inmutade». Anslaget är således bundet vid nu angivna, strängt begränsade ändamål. Då syftet med undersöknings- och försvarsarbetena är att upptäcka och för statens räkning förvärva malmfyndigheter, bör emellertid medel ställas till förfogande för inlösen där så anses lämpligt av jordägareandelen i fyndighet, som av staten inmutas å enskild mark. I annat fall kan, såsom nedan visas, syftemålet med denna statliga verksamhet delvis bli förfelat.

Gällande gravlag tillerkänner som bekant jordägaren rätt att till hälften med inmutaren deltaga i bearbetandet och tillgodogörandet av fyndighet, som av annan inmutats å hans ägor. Denna sin hälftenrätt plägar jordägaren nästan undantagslöst avstå eller försälja till inmutaren redan före utmålsutläggningen.

Då nu de statliga myndigheterna sakna medel och befogenhet att för statens räkning förvärva jordägarandelen även i de fall, där detta skulle vara en god affär för staten, så inträffar, att enskilda spekulanter ha möjlighet att träffa avtal med jordägaren om överlåtelse av dennes rätt, och därigenom förvärva hälftenrätten till fyndighet, som de statliga myndigheterna upptäckt och inmutat. Så har i sex fall skett med av staten inmutade och utmålslagda fyndigheter inom Skellefteåfältet.

En sådan sakernas ordning är uppenbarligen icke förenlig med den i vissa avseenden rent ekonomiska verksamhet, som staten här bedriver. Det kan icke vara lämpligt, att staten till förmån för enskilda avskär sig själv från möjligheten att fullt ut tillgodogöra sig resultatet av nedlagda kostnader och arbete. Till regeringens förfogande bör därför ställas ett belopp, avsett för inköp av jordägarandelar i av staten inmutade fyndigheter. Givetvis kan det icke bli tal om att i alla sådana fall inköpa jordägarandelen. Detta bör ske endast då de statliga myndigheterna äro så långt sig göra låter övertygade om att ett förvärv på rimliga villkor skulle vara till fördel för staten.

Huru stort belopp som för nämnda ändamål skulle erfordras är tydligtvis svårt att angiva, när det ju icke på förhand låter sig beräkna, vare sig hur snabbt eller till vilket belopp ett dylikt anslag kan komma att tagas i anspråk. Jag anser dock att ett belopp av 50,000 kronor, att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande, skulle vara tillfyllest.

Med hänvisning till vad här ovan anförts får jag hemställa,

dels att riksdagen ville besluta, att i Kungl. Maj:ts proposition nr 1, tionde huvudtiteln, under punkt 37 omförmäلت belopp måtte oförändrat utgå med 100,000 kronor, att genom Kungl. Maj:t ställas till Sveriges geologiska undersöknings förfogande på sätt, som här ovan i motiveringen angivits,

dels att ett belopp av 50,000 kronor ställes till Kungl. Maj:ts förfogande, att efter framställning av Sveriges geologiska undersökning användas till inköp av jordägarandelar i av staten inmutade fyndigheter å enskild mark i de fall, där Kungl. Maj:t finner sådant förvärv vara till fördel för staten.

Stockholm den 21 januari 1928.

Henning Leo.

